

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний університет
Факультет філології та соціальних комунікацій
Кафедра української та зарубіжної літератури і порівняльного
літературознавства

**Літати небом. Жити на Землі.
Геопоетичні стратегії сучасних
літературознавчих досліджень**

*Матеріали
Міжнародної наукової конференції*

Бердянськ – 2023 рік

УДК 821.161.2:371.315 (043.2)

Редакційна колегія:

Новик О.П., доктор філологічних наук, професор кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства, Бердянський державний педагогічний університет; **Харлан О.Д.**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства, Бердянський державний педагогічний університет

*Друкується за рішенням вченої ради
факультету філології та соціальних комунікацій
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 1 від 12.08.2023 р.)*

С 43 «Літати небом. Жити на Землі. Геопоетичні стратегії сучасних літературознавчих досліджень»: матеріали міжнародної наукової конференції (28–29.09.2023 р.) / [ред.кол.О. П. Новик, О.Д. Харлан]. Бердянськ : БДПУ, 2023. 368 с.

У збірнику вміщено матеріали доповідей і повідомлень міжнародної наукової конференції, що відбулася на базі факультету філології та соціальних комунікацій Бердянського державного педагогічного університету. Конференцію було присвячено питанням геопоетики в культурі, літературознавстві; проблематика доповідей спирається на потреби наукового літературознавства та практики викладання літератури у контексті геопоетичних концепцій.

Матеріали збірки можуть бути використані вчителями та студентами-філологами, викладачами, аспірантами, а також усіма, хто цікавиться сучасними проблемами дослідження літератури.

УДК 821.161.2:371.315 (043.2)

За зміст статей і правильність цитування відповідальність несуть автори

© Бердянський державний педагогічний університет, 2023

© Автори статей, 2023

	ГЕОПОЕТИЧНИЙ АСПЕКТ У ПІСНІ МАЙКЛА ДЖЕКСОНА “EARTHSONG”	260
Ставнича О. М.	СОЦІОМІФІЧНІ ТОПОСИ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ 1917–1921 рр. У СУЧАСНОМУ ПРОЗОПИСІ	264
Соболь В.О.	ANIMUS MEMINISSE HORRET	268
Табакова Г.І.	ГЕОПОЕТИЧНИЙ ОБРАЗ ЛОНДОНА В ПОСТАПОКАЛІПТИЧНОМУ РОМАНІ ДЖ. БАЛЛАРДА «ЗЕМЛЯ, ЩО ПОТОНУЛА»	272
Тверітінова Т.І.,	ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА РОМАНІСТИКИ Д. БРАУНА: МІЖ ТРЕВЕЛОГОМ І ТУРИСТИЧНИМ ПУТІВНИКОМ	274
Тхорук Р.Л.	МІГРАНТСЬКА ДОЛЯ: ЗДОБУТИ, ОСВОЇТИ Й ПІДКОРИТИ ПРОСТІР (ЗА РОМАНОМ МАРИНИ ЛЕВИЦЬКОЇ «КОРОТКА ІСТОРІЯ ТРАКТОРІВ ПО-УКРАЇНСЬКИ»)	278
Федоренко О. Б.	«НЕСКОРЕНІ ПАВЛОГРАДЦІ»: ПОДВИГ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ, ОСПІВАНИЙ ДМИТРОМ ФЕДОРЕНКОМ	282
Федоряка Л.Д.	ЛОКУСИ МІСТА У «ЛОНДОНСЬКОМУ» ПАМФЛЕТІ ТОМАСА НЕША «ПРС БЕЗГРОШОВИЙ»: СПЕЦИФІКА, СМИСЛ, СТРАТЕГІЇ	286
Федько О.Ю.	УНІВЕРСАЛІЯ ЧИСТОГО ПОЛЯ У КУЛЬТУРОСОФІЇ ОДНОЙМЕННОГО РОМАНУ Л. ГОРЛАЧА	293
Філоненко С. О.	ФРОНТ, ТИЛ, ОКУПАЦІЯ: ВОЄННІ ЛАНДШАФТИ УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО ДЕТЕКТИВУ	296
Харлан О.Д.	«ІМЕНА МІСТ»: ЛІТЕРАТУРНА	

Таким чином, у постапокаліптичному романі «The Drowned World» Дж. Баллард досліджує регрес цивілізації в умовах екстремальних змін навколишнього середовища, викликаних зміною клімату. Цей регрес відображається в поверненні до давніх еволюційних шляхів і стає символом відродження природи. Реалізація ідеї підтопленого Лондона в романі Балларда, що з'явилася завдяки дитячим спогадам письменника про підтоплення й жаркий клімат Шанхая, демонструє, як вода рівняє усі слої цивілізації і призводить до стирання кордонів між колишніми колоністами і колоніями, що відображає можливу геополітичну та екологічну трансформацію світу.

Література

1. Ballard J.G. The Drowned World. London : Penguin Books, 1974. 193 р. URL: <https://www.unife.it/lettere/filosofia/Im.lingue/insegnamenti/letteratura-inglese-ii/materiale-didattico/J.%20G.%20Ballard-%20The%20Drowned%20World-%201962.pdf> (дата звернення: 10.09.2023)
2. Self W. Will Self on JG Ballard's «The Drowned World». URL: <https://www.telegraph.co.uk/culture/books/10273413/Will-Self-on-JG-Ballards-The-Drowned-World.html> (дата звернення: 11.09.2023)

Тверітінова Т.І.,

кандидат філологічних наук,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА РОМАНІСТИКИ Д. БРАУНА: МІЖ ТРЕВЕЛОГОМ І ТУРИСТИЧНИМ ПУТІВНИКОМ

Американський письменник Ден Браун вважається одним з найпопулярніших в сучасній світовій літературі. Чільне місце в творчому доробку письменника посідає серія криптоісторичних романів, яка включає п'ять творів: «Янголи і демони», «Код да Вінчі», «Втрачений символ», «Інферно», «Джерело».

Попри надзвичайний читацький успіх твори Брауна спричинили хвилю дискусій в літературній критиці. В центрі уваги науковців опинилось питання так званого «феномену Дена

Брауна», проблематика, символіка та жанровий синкретизм його романів (О. Бесараб, Б. Ерман, Т. Старостенко, Р. Девіс, Б. Бауерс, Г.У. Еріксон, Г. Тейлор та ін.). Відзначаючи новаторство жанрової форми творів письменника, дослідники виділяли ознаки конспірологічного детективу (Т. Амірян), роману-андрогіну (А. Балод, О. Бесараб), інтелектуального трилеру (О. Черник), синтезу пригодницького роману, “mystery book” (Д. Бернштейн) тощо.

Втім, на нашу думку, в творах Брауна можна виокремити поширений в постмодерністській літературі метажанр подорожі, який «ґрунтується на хронотопі шляху, на переміщенні персонажа у просторі й часі, генетично постає зі спогадів» [1, 229-230]. В словнику «Української мови» поняття «подорож» подається як: «1. Поїздка або пересування пішки по місцях, віддалених від постійного місця проживання... 2. Жанр художньої або наукової літератури, що містить географічні відомості, опис вражень автора від поїздки, прогулянки і т. ін.; твір цього жанру» [2, 754].

В сучасному тревел-медіатексті розрізняють поняття тревелогу і туристичного путівника. Дослідники А. Майга, О. Александров, Ю. Полежаєв, Н. Розінкевич та ін. відзначають притаманні тревелогу суб'єктивність, оповідь від першої особи, поєднання опису й оповіді в творі, часо-просторові межі сюжету (початок і кінець подорожі), достовірність (при наявності частки художнього вимислу). В той же час А. Бідун, М. Варикаша, Ю. Розанова та ін. зазначають, що жанр туристичного путівника не передбачає героя-оповідача, матеріал подається об'єктивно, структуровано, інформація актуальна та доповнена ілюстраціями, картами тощо.

Події в творах Брауна відбуваються в відомих містах Європи, Азії й Америки, які репрезентуються як носії духовної культури і генератори історико-культурної інформації. В такому разі автором вибудовується культурний код кожної країни (Італії, Франції, Англії, Туреччини, США), кожного міста (Рима, Флоренції, Венеції, Стамбула, Парижа, Лондона, Вашингтона, Більбао, Барселони), який вміщає ландшафтний, генетичний, матеріальний і духовно-культурний елементи. Це підтверджується топографізмом його творів, в яких пересування

героїв простежуються по карті й співпадають з відомими туристичними маршрутами. В цьому плані твори Брауна можна визначити як «романи – туристичні путівники»: розповідаючи про перебування героїв в тому або іншому місті, автор надає вичерпну характеристику про його історію, архітектуру, ландшафтно-топографічні та духовно-культурні особливості (міфи, легенди, традиції тощо). Так, в романі «Янголи і демони» репрезентується римський текст, в «Інферно» - флорентійський, венеційський, стамбульський, в «Джерелі» - іспанський (Більбао, Барселона), в «Коді да Вінчі» - паризький й лондонський, в «Утраченому символі» - вашингтонський. В кожному романі докладно описуються видатні туристичні об'єкти, відвідування яких супроводжуються аудіогідом (як в музеї Гуггенгайма в «Джерелі») чи музейним працівником (куратор Лувра в «Коді да Вінчі», хранитель музею базиліки Сан-Марко в «Інферно», директорка музею Гуггенгайма в «Джерелі» та ін.). Відповідно репрезентуються відомі культурні об'єкти (Лувр, палаццо Веккйо, собор Санта-Марія-дель-Фйоре, базиліка Сан-Марко, музей Гуггенгайма, Вестмінстерське абатство, церква Саграда Фамілія та ін.).

Культурний текст кожного міста подається у Брауна як своєрідний *name-dropping*, нанизування знакових місць з коментарями в жанрі туристичного довідника. Так, наприклад, в романі «Інферно», вибудовуючи ренесансний хронотоп Флоренції, письменник виділяє: вежу палаццо Веккйо як «загальновідомий символ Флоренції» [3]; «в самому серці міського пейзажу» – гігантський купол головного флорентійського собору Санта-Марія-дель-Фйоре» [3]; бульвар Нікколо Макіавеллі – як «одну з найкрасивіших флорентійських вулиць» [3]; стежку Черкьята в садах Боболі – «одну з найбільш мирних кутків» [3]; грот Буонталенті – «найнезвичайніший куток у всьому місті» [3]; «горище, що найбільше всього вражає у світі» [3] – *La soffita*, що розміщено над Залом П'ятисот в палаццо Веккйо; «перший в світі громадський читальний зал» [3] – в бібліотеці Лауренціана, яку разом з вестибюлем та сходами спроектував Мікеланджело; «одна з найзнаменитіших християнських купелей в світі» [3] – баптистерій Сан-Джованні, де

«більше, ніж сімсот років омивали й хрестили юних флорентійців» [3] та ін.

Використовуючи традиційні міські сигнатури, письменник зосереджує увагу на «іншому місті», що знаходиться в творах відомих митців, архітекторів, різьбярів, поетів, в діяльності відомих містян, використовує елементи духовної культури, визначає традиційні страви кожного міста, неповторні запахи, що створює міську оригінальність. В кожному творі виділяється фігура відомого митця, який пов'язаний з репрезентованим топосом: в «Інферно» – це Данте Аліг'єрі, в «Коді да Вінчі» – Леонардо да Вінчі, в «Джерелі» – Антоніо Гауді, в «Янголах і демонах» – Лоренцо Берніні. По ходу оповіді характеризуються місця, пов'язані з їхнім життям і творчістю, надаються історичні довідки про їхні твори тощо. Тож не дивно, що після виходу романів письменника туристичні фірми розробили нові маршрути «слідами героїв Брауна», як, скажімо, це спостерігається у Флоренції після виходу «Інферно» [4] чи в Римі «Янголів і демонів», з додаванням карт і фотографій.

Як вже було зазначено, туристичний путівник передбачає об'єктивність і достовірність інформації. Тревелог, на відміну від путівника, характеризується суб'єктивністю, в центрі твору – оповідач, герой подорожі, який ділиться особистими враженнями, спостереженнями, спогадами. Безперечно, сюжети романів Брауна – не нотатки героя-мандрівника, вони підпорядковані розгадуванню злочинів і конспірологічних таємниць. Але фігура протагоніста його романів – професора Гарвардського університету Роберта Ленгдона – неоднозначна. З одного боку, його, фахівця з історії мистецтв і символіки, залучають до розкриття загадкових злочинів, і в той же час, опинившись в іншому місті іншої країни, він виступає своєрідним гідом, надаючи докладну інформацію про культурні пам'ятки минулих епох. Принагідно він згадує фрагменти своїх лекцій з історії мистецтва, ділиться не тільки знаннями, а й враженнями. Так, ми дізнаємось, що він є шанувальником класичного мистецтва, Флоренція – це одне з його найулюбленіших міст, в якому він традиційно відвідував мікеланджелівського Давида на площі Синьйорії. Емоційна забарвленість змінюється на стриманість, коли Ленгдон

опиняється в музеї Гуггенгайма в Більбао, оглядаючи модерністські експонати. При цьому порушуються широкий спектр проблем – естетичних, філософських, публіцистичних.

Література

1. Літературна енциклопедія: у двох томах. Т 2. / авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 624 с.
2. Словник української мови : В 11 т. Ред. кол.: І.К. Білодід (гол.), А.А. Бурячок, В.О. Вінник та ін. Київ: Наукова думка, 1975. Т. 6. 832 с.
3. Браун Д. Інферно. [online]. URL: <https://chitaka.com.ua/knigi/inferno/#chitat-online-chitalka> (25.07.2023).
4. Нетипова Флоренція: слідами Дена Брауна. [online]. URL: <https://www.poihaluznamu.com/article-netypova-florencija-slidamy-dena-brauna> (27.07.2023)

Тхорук Р.Л.

кандидат філологічних наук,
Рівненський державний гуманітарний університет

МІГРАНТСЬКА ДОЛЯ : ЗДОБУТИ, ОСВОЇТИ Й ПІДКОРИТИ ПРОСТІР (ЗА РОМАНОМ МАРИНИ ЛЕВИЦЬКОЇ «КОРОТКА ІСТОРІЯ ТРАКТОРІВ ПО-УКРАЇНСЬКИ»)

Просторові координати якнайкраще описують емігрантську долю та емігрантську тему, адже зміна топографії – найочевидніший факт, інша справа, що у цієї зміни закономірно проступає іще одна значуща характеристика: культурний ландшафт стає іншим. Очікувано, що емігрант, змінивши фізично-географічні обставини, перетвориться плоттю й душею. Власне, такими є теоретичні спекуляції. Обраний для аналізу роман «Коротка історія тракторів по-українськи» авторки англійської літератури Марини Левицької демонструє значно складніший спосіб «вростання» у чужий культурний простір (з'явився по-англійськи у 2005 році; переклад Олекси Негребецького по-українськи 2021 р.).